

не ги е шепналъ съ трепетъ. А което е още по-страшно, нашиятъ народъ въобще не носи въ душата си никакво име, нѣма образъ, предъ който да падне на колѣне и съзерцава презъ сълзитѣ на благоговението. Той е езичникъ въ най-лошата смисълъ на думата. Не напраздно всички наши духовни представители се чувствуватъ самотни, изоставени и забравени. Вгледайте се въ тѣхнитѣ лица, вслушайте се въ говора имъ и вие ще почувствувате трагедията на синоветѣ, които никога не сж обичани. Въ погледа и гласа имъ не гори опиянението на онѣзи, които ги чакатъ милионитѣ, готови да плачатъ и се радватъ заедно съ тѣхъ, да тръгнатъ по стѣпките имъ и ги следватъ къмъ висинитѣ, да жертвуватъ имотъ и животъ въ устремъ къмъ хоризонтитѣ, които имъ откриватъ. Тѣ чувствуватъ, че думитѣ имъ не се отекватъ въ душата на народа и, като заблудени птици, скитатъ се безприютни, връщатъ се при тѣхъ и замиратъ безследно. Великиятъ човѣкъ иска, жадува да бжде обичанъ не отъ единъ малкъ кржгъ интеллигентни хора, а отъ своя народъ, отъ милионитѣ, чиято обичъ и благодарностъ е едничката имъ награда. Тогава неговата душа се разцвѣтява и дава нови ценности.

Нашиятъ народъ не се вълнува отъ никакъвъ наученъ въпросъ, не страда и не се радва подъ влияние на никое творение на изкуството, и не е опияненъ отъ жажда за социално творчество. И ако нѣкога дава изразъ за нѣщо, то е на най-долното отъ себе си — на животинското въ човѣка. Предъ него нѣма пжтъ и просторъ. Нѣма идеалъ. Той познава единствено грижитѣ за насѣщния и зова на тъмния инстинктъ да продължи рода. Като мъртвецъ върху дъното на морето, той е чуждъ на бурята отъ всѣка нова културна епоха и гледа къмъ всичко съ студени, стъклени очи . . . „Избранитѣ“ му синове и дъщери се суятъ тамъ горе, стремятъ се нѣкъде, вдигатъ врява, нерѣдко се самоизяждатъ . . . Той е нѣмъ свидетелъ на всичко . . .

Ако нѣкога той се пробужда отъ своя тежкъ сънъ, то не е за да твори и блага и радостъ, животъ и свѣтлина, а за да руши всичко съ слѣпотата на природната стихия, която не познава нищо ценно. И потъва отново въ вълнитѣ на мъртвината. Така е възпитаванъ отъ вѣковетѣ. Така го възпитаваме отъ освобождението до последнитѣ дни. Всѣки пжтъ, когато сме се явявали предъ него, ние сме хвърляли въ душата му само чернитѣ семена на всеотрицанието. Никога не сме му поднесли чаша съ жива вода отъ родната или общочовѣшка култура, за да се проясни неговото лице, да се разведри погледа му и изпита радостъ, че живѣе въ тази страна, че животътъ ѝ, въпрѣки всичко, състо-